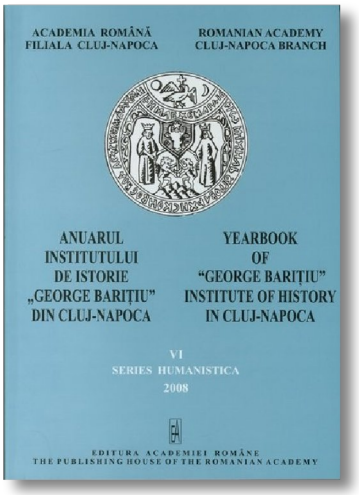

ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca Series *Humanistica*

humanistica.ro

Matrice comunitară și dezvoltare locală. Investigații în ruralul Munților Apuseni (1986–2007)

Mihai Pascaru

How to cite this article:
Pascaru, Mihai (2008) *Matrice comunitară și dezvoltare locală. Investigații în ruralul Munților Apuseni (1986–2007)*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 6, pp. 173–191.
DOI: 10.5281/zenodo.22965760

© 2008: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

MATRICE COMUNITARĂ ŞI DEZVOLTARE LOCALĂ. INVESTIGAȚII ÎN RURALUL MUNȚILOR APUSENI (1986–2007)

Mihai Pascaru

Universitatea „1 Decembrie 1818" din Alba Iulia

Abstract. *In our previous work, we have considered the community matrix to be the unit between inter-knowledge, communication and joint action at the level of a community (territorial or not), a unit that gives birth to the complex of events and elements of daily life in a given community. On a methodological level, the operationalization of this definition has made it possible to calculate indices of the community matrix. The present study synthetically presents a series of research carried out in the Apuseni Mountains, in the villages of Muşca (1986 and 2000), Horea (1999) and Corna, Roşia Montană (2003). Recent research in the micro-region Livezile-Rimetea (2007) is presented more extensively. Various indices of the community matrix have been taken in these last researches for predictors of representations on objective and subjective factors of local development.*

1. CONSIDERAȚII INTRODUCTIVE

În prima jumătate a secolului trecut, referindu-se la sat şi dimensiunile sale, George Em. Marica spunea pe bună dreptate că o formație socială mică, cu un număr redus de persoane, cum este satul, implică un anume tip de relații sociale: „Oamenii se cunosc aici toți între ei, sunt în general în raporturi personale şi apropiate. Creşterea numărului unei colectivități, oricâtă dispoziție spre sociabilitate ar fi la membrii ei, implică în mod fatal predominarea relațiilor lipsite de intimitate, dat fiind că ei nu mai pot fi toți în legătură, nici nu se mai pot cunoaşte toți personal. Şi cu cât această creştere este mai mare, cu atât creşte mai mult numărul relațiilor impersonale, indirecte şi pasagere, cu atât viața socială e mai mediatizată, cum ne arată cazul marilor metropole. În orice caz, dacă raporturile sociale în sate au un caracter personal, intim şi durabil, aceasta se datoreşte şi volumului redus al acestui tip de comunități."[1]

[1] G. Em. Marica, *Încercare de definire a satului*, în *Studii sociologice*, studiu introductiv, notă asupra ediției, lista principalelor lucrări ştiințifice şi selecția textelor de Gheorghe Cordoş şi Traian Rotariu, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, 1997 [1942], p. 150.

An. Inst. de Ist. „G. Barițiu" din Cluj-Napoca, Series Humanistica, tom. VI, 2008, p. 173–191

Abordând oarecum aceeaşi temă în spaţiul cultural francez, Henri Mendras vorbea la un moment dat de o *societate a intercunoaşterii.* Într-un sat din secolul al XIX-lea, remarca sociologul francez, toată lumea cunoştea pe toată lumea, numărul oamenilor fiind relativ limitat, toţi fiind născuţi şi trăind laolaltă de la naştere până la moarte, fapt pentru care o asemenea societate se definea ca *o societate a intercunoaşterii.* Fiecare membru al societăţii cunoştea toate aspectele personalităţii celorlalţi membri.

Opusul societăţii intercunoaşterii este *societatea de masă*. În societatea calificată *de masă,* constata Mendras*,* nu se cunosc între ei decât un număr mic de oameni şi nu se ştiu decât anumite aspecte ale personalităţii şi vieţii sociale ale oamenilor cunoscuţi.

Drept consecinţe ale trăsăturilor societăţii intercunoaşterii, H. Mendras remarcă: într-o societate tradiţională, deoarece toată lumea şi toate aspectele fiecăruia se cunosc, *nu avem nevoie de a descoperi pe alţii*, în timp ce într-o societate de masă trebuie în permanenţă să-i descoperim pe ceilalţi: jocul social se bazează pe descoperirea altuia şi pe modul în care individul se dezvăluie sau se ascunde celuilalt; într-o societate a intercunoaşterii, *opiniile sunt absente*: exprimarea opiniilor este o caracteristică fundamentală a societăţii de masă, în opoziţie cu societatea tradiţională[2].

Ideea lui Mendras, cum că ar fi existat o vreme şi un spaţiu în care *fiecare membru al societăţii cunoştea toate aspectele personalităţii celorlalţi membri,* ne trimite mai degrabă spre un tip ideal de societate sau un mod ideal de organizare a unei colectivităţi. Lucrul acesta nu s-a putut constata şi, mai ales, măsura niciodată ca atare. Important pentru noi este faptul că observaţia lui Mendras ne-a oferit la un moment dat un punct de plecare într-o serie de tentative de schematizare operaţională a dimensiunilor comunităţii, pornind de la dimensiunea intercunoaşterii[3]. Punctul de plecare este tocmai idealul la care Mendras se referea implicit şi explicit, vorbind de *societatea intercunoaşterii*.

Aşa cum încercăm să vă prezentăm în *schema 1*, putem lua ca maximum cazul în care *toată lumea ar cunoaşte pe toată lumea* şi ar şti totul despre fiecare şi ca minimum, cazul în care *nimeni nu ar cunoaşte pe nimeni* şi nu ar şti, deci, *nimic despre orice alt membru al comunităţii.*

Sub aspect metodologic, „a şti totul" poate însemna a cunoaşte *o serie de aspecte considerate esenţiale la un moment dat pentru şi într-o comunitate.* Noi am avut în vedere în majoritatea investigaţiilor noastre anterioare: □ vârsta; □ pregătirea şcolară; □ ocupaţia şi locul de muncă; □ dacă a fost bolnav în ultimul timp; □ dacă a fost plecat din localitate în ultimul timp; □ dacă a vândut sau a cumpărat ceva deosebit în ultimul timp.

[2] H. Mendras, *Éléments de sociologie*, Paris, Armand Colin, 1989.

[3] M. Pascaru, *Matrice comunitară, fapt comunitar şi nivel de informare în satul românesc contemporan. Investigaţii în Munţii Apuseni (1985–1986 şi 1999–2000)*, în *Starea societăţii româneşti după 10 ani de tranziţie,* Elena Zamfir, Ilie Bădescu, Cătălin Zamfir (coord.), Bucureşti, Edit. Expert, 2000, p. 660–693.

Sigur, dacă punem problema la modul absolut, nivelul maxim şi nivelul minim din schema descrisă deja nu au corespondent real. Ele rămân doar puncte de reper abstracte. Mai departe, fiecare nivel are momentele, etapele sale sau, dacă vreţi, *treptele* sale, parcurse ascendent sau descendent, descendent, de regulă, în cazul trecerii de la comunitate la societate, de la tradiţional la modern. Spunem *de regulă* pentru că există şi *procese moderne de tradiţionalizare*, cum ar fi integrarea în lumea satului a celor care îşi pierd locul de muncă în urban sau tendinţa modernă de a reînvia ruralul la periferia urbanului (*rurbanizarea*[4]).

Schema 1. Niveluri ale intercunoaşterii

Nivel maxim	**Nivel intermediar 1**	**Nivel intermediar 2**	**Nivel intermediar 3**	**Nivel minim**
Toată lumea ştie totul despre toată lumea	*Unii ştiu totul despre toată lumea*	*Unii ştiu totul despre unii*	*Unii ştiu unele lucruri despre unii*	*Nimeni nu ştie nimic despre nimeni*

Similar cu modul de abordare a problemelor intercunoaşterii, considerăm noi, pot fi abordate şi aspectele care privesc comunicarea şi acţiunea comună într-o comunitate. Am distins şi în aceste cazuri niveluri sau trepte maximale, niveluri sau trepte intermediare şi niveluri sau trepte minimale (*schemele 2* şi *3*).

Schema 2. Niveluri ale comunicării

Nivel maxim	**Nivel intermediar 1**	**Nivel intermediar 2**	**Nivel minim**
Toată lumea discută cu toată lumea	*Unii discută cu toată lumea*	*Unii discută cu unii*	*Nimeni nu discută cu nimeni*

Schema 3. Nivele ale acţiunii comune

Nivel maxim	**Nivel intermediar 1**	**Nivel intermediar 2**	**Nivel minim**
Toată lumea lucrează în comun cu toată lumea	*Unii lucrează cu toată lumea*	*Unii lucrează cu unii*	*Nimeni nu lucrează cu nimeni*

Şi în cazul comunicării, dar şi în cel al acţiunii comune, din preciza nou vom că „a discuta cu toată lumea" sau „a lucra în comun cu toată lumea", metodologic, poate însemna a comunica sau a lucra cu toată lumea *cu o anume frecvenţă*, la un anumit interval sau *într-un anumit interval*, aşa cum am şi propus noi în cercetările de teren: □ în ultima săptămână; □ în ultima lună; □ în ultimele trei luni; □ în ultimul an; □ în ultimii trei ani; □ niciodată.

[4] J. Bauer, G-M. Roux, *La rurbanisation ou la ville éparpillée*, Paris, Éditions du Seuil, 1976.

Dimensiunea acţiunii are la noi înţelesul de întrajutorare sub forma muncii în comun, a împrumutului sau a schimbului de bunuri, fără implicarea unui interes sau câştig imediat.

În lucrările noastre anterioare am considerat matricea comunitară ca fiind *unitatea dintre dimensiunile inter-cunoaştere, comunicare şi acţiune comună la nivelul unei comunităţi (teritoriale sau nu),* unitate din care ia naştere ansamblul manifestărilor şi elementelor de viaţă cotidiană ale unei comunităţi date. Am vrea să reluăm câteva scurte precizări în legătură cu ceea ce ar putea însemna *unitatea* dintre dimensiunile cunoaştere, comunicare şi acţiune comună. Mai întâi, este aproape banal să spunem că, în general, cunoaşterea celuilalt se poate realiza fie prin comunicare, fie prin acţiune comună. La nivel comunitar, mai ales, dinamica raporturilor de comunicare poate fi mult determinată de nivelul de intercunoaştere, în sensul că discută mai frecvent cei care se cunosc mai bine. Acţiunea comună presupune comunicare şi implică intercunoaştere. Niciuna dintre aceste dimensiuni nu poate exista într-o comunitate fără celelalte, iar comunitatea ca atare nu poate exista în absenţa uneia dintre aceste dimensiuni. Este o consecinţă imediată faptul că tot ceea ce înseamnă viaţă de zi cu zi într-o comunitate îşi are geneza, obârşia, aşa cum sugeram şi mai sus, în unitatea dimensiunilor amintite.

STABILIREA UNUI INDICE AL MATRICEI COMUNITARE A URMAT FIRESC DIRECŢIILE ŞI ETAPELE IMPUSE DE CELE TREI DIMENSIUNI MENŢIONATE DEJA: **1**) CUNOAŞTEREA, **2**) COMUNICAREA ŞI **3**) ACŢIUNEA COMUNĂ. ASTFEL, PRIMII DOI ITEMI AU FOST IDENTIFICAŢI ŞI PROPUŞI PENTRU A REFLECTA *DIMENSIUNEA CUNOAŞTERII*. ERA VORBA DE: **1**) MODALITATEA DE IDENTIFICARE A MEMBRILOR COMUNITĂŢII DE CĂTRE SUBIECTUL CHESTIONAT ŞI, MAI RECENT, **2**) CUNOAŞTEREA UNOR ASPECTE DIN VIAŢA ŞI ACTIVITATEA MEMBRILOR COMUNITĂŢII ASUPRA CĂRORA SUBIECŢII AU FOST CHESTIONAŢI.

A rezultat, într-una dintre variante care a fost folosită în majoritatea investigaţiilor noastre, următoarea scală: □ identificarea după nume – 5 puncte (p); □ identificarea după nume şi ciufală (poreclă) – 4 p; □ identificarea după nume, ciufală şi prenumele soţului sau soţiei – 3 p; □ identificarea după nume, ciufală, prenumele soţului sau soţiei şi prenumele copiilor – 2 p; □ identificarea după datele de mai sus şi alte amănunte biografice – 1 p; □ nerealizarea identificării – 0 p.

În aplicarea efectivă a chestionarului pregătit în acest scop, fiecărui subiect chestionat i se spunea numele unui locuitor din sat şi dacă îl recunoştea *după nume* primea valoarea 5. Dacă la nume trebuia adăugată şi ciufala, primea valoarea 4, dacă mai departe era nevoie de *alte amănunte* pentru identificare, valoarea scădea corespunzător.

Persoanele despre care subiecţii investigaţiei erau chestionaţi, numite de noi *persoane de referinţă,* puteau fi cinci (număr ales oarecum arbitrar în funcţie de resursele materiale şi de timp ale anchetelor) sau patru (atunci când unul dintre subiecţii chestionaţi era şi persoană de referinţă). Astfel, scorul maxim care se putea obţine la nivelul cunoaşterii, itemul *modalitatea de identificare*, era de 25 sau 20 de puncte.

Scorul astfel obţinut urma să se însumeze cu cel obţinut în *cunoaşterea unor aspecte*. Aceste *aspecte*, selectate de noi şi în baza relevanţei sociale pe care observaţiile ne-au sugerat-o, au fost: □ vârsta; □ pregătirea şcolară; □ ocupaţia şi locul de muncă ale persoanei de referinţă; □ dacă a fost bolnavă în ultimul timp; □ dacă a fost plecată din localitate în ultimul timp; □ dacă a vândut sau a cumpărat ceva deosebit în ultimul timp.

Răspunsurilor le-au fost asociate aceste valori: 1 punct pentru „ştie exact", 0,5 puncte pentru „ştie aproximativ" şi 0 puncte pentru „nu ştie". În *cunoaşterea unor aspecte* scorul maximum care se putea obţine este de 30 de puncte, pentru 5 persoane de referinţă, şi 24 de puncte pentru 4 persoane de referinţă.

Pentru evaluarea *comunicării* ne-am oprit asupra datei la care a avut loc *ultima discuţie* dintre subiectul chestionat şi fiecare dintre ceilalţi *cinci membri ai comunităţii*, persoane de referinţă, acordând răspunsurilor, pe variante, următorul punctaj: □ discuţia a avut loc în ultima săptămână – 5 p; □ discuţia a avut loc în ultima lună – 4 p; □ discuţia a avut loc în ultimele 3 luni – 3 p; □ discuţia a avut loc în ultimul an – 2 p; □ discuţia a avut loc în ultimii 3 ani – 1 p; □ nu s-a discutat niciodată – 0 p.

La fel, pentru evaluarea *acţiunii comune* am solicitat subiecţilor să precizeze data la care ultima oară s-au implicat într-o acţiune împreună cu fiecare dintre cei cinci (patru) membri ai comunităţii persoane de referinţă. Pentru fiecare variantă de răspuns am acordat câte un punctaj, astfel: □ acţiunea a avut loc în ultima săptămână – 5 p; □ acţiunea a avut loc în ultima lună – 4 p; □ acţiunea a avut loc în ultimele trei luni – 3 p; □ acţiunea a avut loc în ultimul an – 2 p; □ acţiunea a avut loc în ultimii trei ani – 1 p; □ nu au acţionat niciodată împreună – 0 p.

Punctajul maxim care se putea obţine, în cazul dimensiunii comunicare, ca şi în cazul acţiunii comune, era de 25 de puncte (20 de puncte pentru 4 persoane de referinţă).

Pentru estomparea diferenţei care exista între punctajul maxim la nivelul cunoaşterii, pe de o parte, şi punctajul maxim la nivelele comunicării şi acţiunii comune, pe de altă parte, am propus utilizarea unui indice dat de *raportul dintre punctajul real obţinut de subiecţii chestionaţi* şi *punctajul maxim posibil,* la nivelul fiecărei dimensiuni. Acest indice putea avea teoretic valori cuprinse între 0 şi 1.

Indicele matricei comunitare a fost calculat ca medie aritmetică a indicilor cunoaşterii, comunicării şi acţiunii comune. Şi acest indice, desigur, putea avea valori între 0 şi 1.

2. CERCETĂRI ÎN MUNŢII APUSENI

2.1. PRIMELE CERCETĂRI SISTEMATICE: MUŞCA-LUPŞA (1986 ŞI 2000)

În 1986, la Muşca s-au obţinut, *la nivelul lotului implicat în investigaţie,* pentru cunoaştere un indice egal cu 0,67, pentru comunicare 0,42 şi pentru acţiunea comună 0,20. Indicele matricei comunitare, calculat ca medie a indicilor

cunoaşterii, comunicării şi acţiunii, a fost 0,43. Pe baza aceleiaşi metodologii, în iarna anului 2000 am obţinut pentru Muşca următorii indici: intercunoaştere 0,77, comunicare 0,79 şi interacţiune (acţiune comună) 0,16. Indicele matricei comunitare a fost 0,57. Creşterea indicelui matricei comunitare a fost explicată de noi prin *retradiţionalizarea* satului în urma întoarcerii la munca din agricultură a lucrătorilor ocupaţi anterior în activităţile industriale specifice perioadei comuniste, dar şi prin introducerea unei centrale telefonice prin care se deservea gratuit întregul sat. Câştigul cel mai mare al cercetărilor de la Muşca, apreciem astăzi, rămâne *jurnalul de observaţie*[5].

2.1. CERCETĂRI LA HOREA (1999). MATRICEA COMUNITARĂ ŞI MĂRIMEA SATULUI

În 1999 au fost validate răspunsurile la întrebările noastre asupra relaţiilor de cunoaştere, comunicare şi acţiune comună pentru un număr de 79 de locuitori din comuna Horea (judeţul Alba).

În tabelul 1 sunt prezentate mediile indicilor pentru fiecare localitate. Am introdus în plus datele referitoare la numărul gospodăriilor pe localităţi.

Observam la vremea cercetărilor din Horea faptul că există o anume asociere între mărimea localităţii (indicată prin numărul gospodăriilor) şi intensitatea relaţiilor interumane (dată de indicele matricei comunitare): pe măsură ce numărul gospodăriilor era mai mare, indicele matricei comunitare era mai mic. Astfel, aveam la mare distanţă localitatea Horea (cu peste 90 de gospodării şi un indice al matricei comunitare sub 0,50), apoi grupa formată din satele Preluca şi Trifeşti (cu un număr de gospodării între 30 şi 40 şi un indice al matricei comunitare între 0,60 şi 0,70). În sfârşit, s-a putut identifica grupa formată din satele Petreasa şi Teiu (cu un număr de gospodării între 20 şi 30 şi un indice al matricei comunitare între 0,70 şi 0,80).

Tabelul 1

Indici ai cunoaşterii, comunicării, acţiunii comune şi matricei comunitare la Horea (1999)

Satul	Număr de gospodării	Indici			
		Cunoaştere	Comunicare	Acţiune comună	Matrice
Horea	94	0,74	0,47	0,22	0,45
Petreasa	23	0,81	0,82	0,60	0,74
Preluca	32	0,86	0,71	0,52	0,68
Teiu	26	0,76	0,83	0,49	0,70
Trifeşti	36	0,84	0,75	0,41	0,66

[5] Vezi: M. Pascaru, *Matricea comunitară. Cunoaştere, comunicare şi acţiune comună în satul contemporan,* Presa Universitară Clujeană, 2003.

S-au reţinut şi alte aspecte importante în cercetările de la Horea: □ indici cu valoare minimă (valoarea 0) nu s-au identificat în cazul intercunoaşterii; apăreau însă, în cazul comunicării, la Horea, şi în cazul acţiunii comune la Horea, Petreasa, Teiu şi Trifeşti; nu existau indici cu valoarea 0 în cazul matricei comunitare; □ valoarea maximă 1.00 se înregistra în cazul intercunoaşterii, dar nu mai putea fi identificată nici măcar în satele mici în cazul comunicării şi al acţiunii comune; □ abaterea standard ne indica o eterogenitate mai mare în cazul intercunoaşterii la Petreasa, în cazul comunicării la Horea, în cazul acţiunii comune la Trifeşti şi în cazul matricei comunitare la Preluca.

2.3. MATRICE COMUNITARĂ ŞI GRUPURI DE POZIŢIE LA CORNA, ROŞIA MONTANĂ (2003)

Realitatea socială, constata A. Neculau, se prezintă ca un sistem complex de grupuri (mai mari sau mai mici, formale sau informale) care construiesc norme şi valori, distribuie poziţii şi exercită influenţe[6].

Cele mai cunoscute grupuri restrânse, remarca Neculau, în baza unei incursiuni bibliografice dense, sunt: a) *grupul de sarcină,* reunit pentru o îndatorire comună (echipa de muncă, un comitet de acţiune, un consiliu de administraţie, o asociaţie); b) *grupul de formare psihosocială,* care are ca obiectiv creşterea sau formarea personală (dinamica grupului), consolidarea unei echipe, susţinerea psihosocială a unei acţiuni, dezvoltarea unor abilităţi psihosociale, dobândirea unor experienţe; c) *grupul de acţiune comunitară,* care poate avea ca obiectiv dezvoltarea locală, acţiunea politică pentru apărarea drepturilor sociale ale unor categorii de populaţie, organizarea serviciilor comunitare; d) *grupul format la sfârşitul unei cercetări* şi care are o bază voluntară şi reuneşte indivizi care au participat la realizarea unor observaţii, care au discutat împreună rezultatele unei investigaţii empirice, ajungând la reprezentarea comună a unei realităţi, care şi-au confruntat reacţiile şi credinţele; acest tip de grup mai este cunoscut şi ca grupul de cercetare-acţiune; e) *grupul de învăţare* (clasa de elevi, grupa de studenţi, grupul de formare în întreprindere sau cele de educaţie populară); f) *grupul de loisir*, organizat pentru diferite acţiuni sportive, culturale, artistice; g) *grupul de persoane dintr-o rezidenţă*, care reuneşte indivizi într-o „unitate de viaţă", în interiorul unei instituţii de educaţie, sănătate, *loisir* (cămin de elevi, orfelinat, casă de odihnă); h) *familia,* care este considerată drept primul grup de apartenenţă, facilitând dobândirea celor dintâi experienţe sociale[7].

[6] A. Neculau, *Grupul în psihologia socială*, în *Manual de psihologie socială*, A. Neculau (coord.), Iaşi, Polirom, 2003, p. 129–133.

[7] În legătură cu clasificarea grupurilor, vezi şi G.-N Fischer, *La psychologie sociale*, Paris, Seuil, 1997, p. 218–222.

Neculau prezintă şi o serie de grupări care nu pot fi considerate *grupuri în sens clasic*. Alături de agregatele fizice, de mulţime şi reţea, sunt menţionate şi *agregatele statistice*, categorie de persoane regrupate în funcţie de criterii de clasificare exterioare voinţei lor.

Agregatele statistice sunt punctul nostru de plecare în abordarea temei grupurilor de poziţie în cazul satului Corna, Roşia Montană, sat ameninţat cu dispariţia în cazul punerii în practică a proiectului Roşia Montană Gold Corporation (RMGC)[8]. Grupurile de poziţie din satul Corna se structurau în jurul acordului sau dezacordului, mai mult sau mai puţin explicit, faţă de proiectul RMGC şi consecinţele sale. *Toate acestea se întâmplau, desigur, în condiţiile în care la Corna, ca în orice altă aşezare rurală, putem descrie o anumită viaţă comunitară şi o anumită poziţie pentru fiecare locuitor în contextul comunităţii, al unui anumit nivel al matricei comunitare. În stabilirea indicilor matricei comunitare am urmat, în linii generale, paşii parcurşi şi în investigaţiile anterioare. Diferenţa a fost doar aceea că pentru cercetările de la Corna, în cazul dimensiunii cunoaştere, am valorificat în final doar itemul* identificare.

Pentru satul Corna, principalii indici la nivelul matricei comunitare astfel construite sunt reprezentaţi în *tabelul 2.*

Tabelul 2

Indici ai matricei comunitare (Corna, noiembrie 2003)

Dimensiuni	**Indici**
Cunoaştere (identificare)	0,72
Comunicare	0,42
Acţiune comună	0,12
Matrice	0,42

Indicii matricei comunitare (pentru fiecare subiect al cercetării) vor sta, în cele ce urmează, la baza descrierii grupurilor de poziţie, pentru contextul de faţă, „a fi sub medie" sau „a fi peste medie" reprezentând, pentru fiecare dintre cele trei dimensiuni şi pentru matricea comunitară în ansamblul ei, un mod de a caracteriza „imediat" un grup anume, fără a-l şi defini neapărat prin toate caracteristicile sale.

Din multitudinea de itemi puşi în valoare în investigaţiile noastre, am considerat că sunt reprezentativi pentru descrierea unei anumite poziţii faţă de proiectul RMGC şi, implicit, pentru descrierea unor grupuri de poziţie următorii: 1) acordul/ dezacordul cu ideea construirii unui iaz de decantare pe locul satului

[8] Vezi şi M. Pascaru, *Roşia Montană între trecutul istoric şi mondializare. Opinii ale locuitorilor comunei în legătură cu proiectele companiei româno-canadiene Roşia Montană Gold Corporation*, „Anuarul Institutului de Istorie «George Barit» din Cluj-Napoca", Series Humanistica, tom. II, Edit. Academiei Române, 2004, p. 179–194.

Corna; 2) aprecierea influenţei proiectului asupra zonei; 3) aprecierea existenţei/inexistenţei unor alternative la proiect; 4) schimbările în proiectele individuale şi mai ales sensul acestor schimbări; 5) aprecierile asupra publicaţiilor prin care RMGC îşi promova proiectul în zonă şi în afara ei.

În satul Corna declarau că sunt de acord, fără nicio părere de rău, cu ideea proiectului RMGC de a construi pe locul satului Corna un iaz de decantare 9,4% dintre respondenţi, că sunt de acord, dar le pare rău 28,1% şi că nu sunt de acord 29,7%.

Cei care erau de acord fără nicio părere de rău aveau un indice al matricei comunitare peste medie (0,50), datorită mai ales indicelui mare al cunoaşterii (0,82) şi indicelui mare al comunicării (0,57). Şi cei care declarau că nu sunt de acord aveau un indice mai mare al matricei comunitare, mai mult peste medie fiind însă indicele acţiunii comune (0,19).

La întrebarea „Credeţi că proiectul va avea o influenţă pozitivă asupra zonei?", 31,3% dintre cei chestionaţi răspundeau cu *da* şi 48,8% cu *nu.*

Cei care răspundeau cu *da* aveau un indice al matricei comunitare peste medie (0,46), mai ales datorită indicelui intercunoaşterii (0,79), în timp ce locuitorii care răspundeau cu *nu* erau prin toţi indicii foarte aproape de media comunităţii (0,73 – indice cunoaştere, 0,43 – indice comunicare, 0,13 – indice acţiune comună, 0,43 – indice matrice).

În ceea ce priveşte existenţa altor alternative, dacă proiectul RMGC nu s-ar pune în practică, 46,9% dintre interlocutori spuneau că da, există alte alternative şi 31,9% că nu, nu există alte alternative.

Cei care spuneau că nu există alte alternative obţineau un indice al matricei comunitare sub medie (0,40) şi acest lucru se datora mai ales unui indice al comunicării scăzut (0,39) şi unui indice al acţiunii comune practic nul.

„V-aţi schimbat planurile dvs. de viitor după venirea *Goldului*[9]?" La această întrebare 53,1% dintre locuitorii chestionaţi spuneau că da, şi-au schimbat planurile de viitor, iar 46,9% spuneau că nu, nu şi-au schimbat planurile de viitor.

Cei care spuneau că nu şi-au schimbat planurile de viitor aveau un indice al matricei comunitare mai mic (0,37), datorită mai ales indicelui identificării sub medie (0,63) şi indicelui acţiunii comune aproape nul.

Schimbarea planurilor de viitor, după declaraţiile celor antrenaţi în investigaţiile noastre, se făcuse în următoarele sensuri: □ Erau obligaţi să plece deşi nu şi-au dorit acest lucru – 15,6%; □ Puteau să vândă şi să plece în altă parte, deşi nu crezuseră că se va întâmpla prea repede acest lucru – 21,9%; □ Ar fi plecat, dar acum aveau posibilitatea să lucreze în zonă – 1,6%.

Cei care declarau că sunt obligaţi să plece deşi nu şi-au dorit acest lucru aveau un indice al matricei comunitate la nivelului mediei comunităţii (0,42), un indice al cunoaşterii mai ridicat (0,78) şi un indice al comunicării sub medie (0,40),

[9] Nume al RMGC utilizat de către locuitorii din zonă.

ca şi indicele acţiunii comune (0,11). Cei care declarau că pot să vândă şi să plece, sugerând că oricum se gândiseră la aceasta, aveau un indice al matricei comunitare peste medie (0,49), datorită indicelui cunoaşteri (identificării) mai mare (0,79), unui indice al comunicării mai mare (0,51) şi, de asemenea, unui indice al acţiunii comune mai mare (0,16). Persoana care voia să plece, dar îşi găsise loc de muncă în noile condiţii, avea de asemenea un indice al matricei comunitare sub medie (0,34), indicele cunoaşterii fiind de 0,60, cel al comunicării de 0,33 şi indicele acţiunii comune nul.

Aprecierile asupra sincerităţii publicaţiilor RMGC erau distribuite astfel: □ Scriu numai minciuni – 17,2%; □ Uneori scriu adevărul – 42,2%; □ Scriu numai adevărul – 6,3%.

Cei care considerau că publicaţiile *Goldului* nu spun adevărul aveau un indice al matricei comunitare sub medie (0,36), datorită mai ales indicelui scăzut al comunicării (0,31). Cei care declarau că publicaţiile *Goldului* „scriu numai adevărul" aveau un indice al matricei comunitare peste medie (0,48), datorat indicelui cunoaşterii peste medie (0,85) şi, de asemenea, indicelui mare al comunicării (0,52), chiar dacă indicele acţiunii comune era aproape nul.

Cu titlul de ipoteză de lucru, am considerat că adoptau o poziţie favorabilă proiectului RMGC următoarele grupuri: 1) al celor care se declarau de acord cu dispariţia satului fără părere de rău şi care aveau un indice al matricei comunitare peste medie, mai ales datorită implicării în acţiuni comune, reprezentând probabil şi un posibil grup ale cărui resurse puteau fi valorificate în dezvoltarea comunitară de susţinere a proiectului; 2) al celor care considerau că proiectul RMGC va avea o influenţă pozitivă asupra zonei, cu un indice de asemenea peste medie, datorită mai ales măsurii ridicate în care cunoaşte (identifică) pe ceilalţi membri ai comunităţii; 3) al celor care susţineau că nu există alternative, grup oarecum mai izolat în comunitate, cu un indice al matricei comunitare sub medie şi cu implicări acţionale, în sensul întrajutorării, reduse; 4) al celor care sugerau că ar fi dorit de mult să plece, cu un indice al matricei comunitare peste medie, datorită măsurii ridicate în care îi cunosc (identifică) pe ceilalţi locuitori; (5) al celor care considerau că „publicaţiile *Goldului* spun numai adevărul", buni cunoscători ai consătenilor lor şi aflaţi în raporturi de comunicare frecvente cu ceilalţi.

Grupurile celor care am putea considera că adoptau o poziţie, mai mult sau puţin clar conturată, de respingere a proiectului RMGC erau: 1) al celor care îşi exprimau dezacordul în legătură cu dispariţia satului, cu un indice peste medie, datorită mai ales implicării în acţiuni comune; 2) al celor care spuneau că proiectul RMGC nu va avea influenţe pozitive în zonă, cu indici ai matricei comunitare şi ai dimensiunilor ei la nivelul mediei comunităţii, probabil un „grup de masă"; 3) al celor care considerau că publicaţiile RMGC „scriu numai minciuni", oarecum izolat în comunitate, cu relaţii de comunicare mai restrânse.

Sensul practic al acestor delimitări putea fi şi acela de a semnala faptul că, în condiţiile unei dezbateri şi decizii colective, prin poziţia în comunitate a majorităţii grupurilor care păreau să susţină proiectul RMGC, acestea ar fi urmat să aibă câştig de cauză în detrimentul grupurilor care păreau să se opună proiectului.

3. MATRICE COMUNITARĂ ŞI DEZVOLTARE LOCALĂ. CERCETĂRI ÎN MICROREGIUNEA VĂLIŞOARA-RIMETEA (2007)

Cele mai recente cercetări asupra matricei comunitare au vizat conexiunile diferitelor dimensiuni ale acesteia cu dezvoltarea locală şi au fost realizate în microregiunea Livezile-Rimetea în 2007[10]. Microregiunea, formată din cele două comune care îi dau şi numele (Livezile şi Rimetea), este situată geografic în Depresiunea Trascăului. La ultimul recensământ (2002) în microregiune trăiau 2739 de locuitori, dintre care 50,97% bărbaţi şi 49,03% femei. Specificul microregiunii este dat şi de existenţa unei lungi convieţuiri între români (60,28% în microregiune şi 98,68% în comuna Livezile) şi maghiari (33,8% în microregiune şi 87,30% în comuna Rimetea).

Comuna Rimetea este formată din satele Rimetea, satul centru de comună, şi Colţeşti. Livezile este compusă din cinci sate: Livezile, centrul de comună, Izvoarele, Poiana Aiudului şi Vălişoara.

Cercetările noastre au explorat reprezentările şi opiniile a 366 de locuitori din Rimetea, Colţeşti, Poiana Aiudului, Izvoarele şi Livezile. Obiectivele investigaţiei au vizat, între altele, şi identificarea problemelor din comunităţile aflate în studiu, dar mai ales ale factorilor şi nivelurilor la care soluţiile la aceste probleme s-ar afla. Diferitele reprezentări au putut fi asociate cu indicele matricei comunitare. Prezentăm în cele ce urmează principalele rezultate.

În ceea ce priveşte factorii care s-ar putea implica în rezolvarea problemelor locale, se declarau total sau parţial de acord cu implicarea exclusivă a investitorilor străini 83,6% dintre respondenţi, aceştia având un indice al matricei comunitare mai mare (0,44; 0,41) decât respondenţii care se declarau în total dezacord (0,30). Se declarau total sau parţial de acord cu intervenţia exclusivă a statului 86% dintre respondenţi, cu un indice al matricei comunitare mai mic (0,41; 0,44) decât cei care se declarau total în dezacord (0,47). Referitor la primărie, ca unic agent potenţial al soluţionării problemelor locale, 81,37% se declarau total sau parţial de acord şi 17,2% în total dezacord. Aveau un indice al matricei comunitare mai mare cei care se declarau parţial de acord (*tabelul 3*).

[10] Cercetările au fost realizate în cadrul grantului CNCSIS 268/2007, *Inteligenţă teritorială, matrice comunitară şi guvernare participativă. Investigaţii exploratorii şi de fundamentare în microregiunea Livezile-Rimetea, judeţul Alba*, 2007–2008, director: dr. Mihai Pascaru.

Tabelul 3

Factori care pot interveni în soluționarea problemelor locale (I)

Acord/ dezacord	**Numai investitorii străini (%)**	***Indice matrice comunitară***	**Numai statul (%)**	***Indice matrice comunitară***	**Numai primăria (%)**	***Indice matrice comunitară***
Total de acord	61,0	*0,44*	51,0	*0,41*	51,0	*0,40*
Parțial de acord	22,6	*0,41*	35,1	*0,44*	30,2	*0,43*
Total dezacord	15,8	*0,30*	12,3	*0,47*	17,2	*0,42*
NS/NR	0,6	*0,34*	1,6	*0,26*	1,6	*0,19*
Total	100,0		100,0		100,0	

În atenția noastră s-au aflat şi oamenii de afaceri sau „oamenii cu mulți bani". Considerau că numai aceştia pot rezolva problemele comunității 72% (total sau parțial de acord), având un indice al matricei comunitare mai mare (0,41; 0,42) decât al celor care îşi exprimau dezacordul (0,40). Încrederea în şansa locuitorilor de a fi agenți unici ai rezolvării problemelor locale a fost exprimată de 57,7% dintre respondenți, cei care se declarau total de acord având un indice al matricei comunitare mai mic (0,30%) decât al celor care îşi afirmau acordul parțial (0,44) sau total (0,43). Ideea de parteneriat între toți factorii amintiți anterior era susținută de către 87,6% dintre respondenți. Aceştia aveau un indice al matricei comunitare mai mic (0,40; 0,41) decât cei care se declarau în total dezacord (0,46). Pentru mai multe informații, a se vedea şi *tabelul 4*.

Tabelul 4

Factori care pot interveni în soluționarea problemelor locale (II)

Acord/ dezacord	**Numai oamenii cu mulți bani (%)**	***Indice matrice comunitară***	**Numai locuitorii (%)**	***Indice matrice comunitară***	**Prin parteneriat (%)**	***Indice matrice comunitară***
Total de acord	34,9	*0,41*	25,3	*0,35*	69,8	*0,40*
Parțial de acord	37,1	*0,42*	32,4	*0,44*	18,8	*0,41*
Total dezacord	25,3	*0,40*	40,3	*0,43*	10,6	*0,46*
NS/NR	2,7	*0,37*	2,0	*0,21*	0,8	*0,38*
Total	100,0		100,0		100,0	

Răspunsul la cererea de ajutorare, posibil indicator al şanselor participării în proiectele comune de dezvoltare, a fost testat prin întrebarea: *Când cineva vă cere să îl ajutați cu ceva (idei, soluții, muncă sau bani) cât de mult contează: a) faptul*

că are multă şcoală, b) faptul că este din sat sau comună, c) partidul politic din care face parte, d) faptul că vă este rudă sau vecin, e) faptul că are o gospodărie sau o afacere prosperă, f) altceva?

Dintre respondenţii noştri, 51,7% declarau că şcoala contează foarte mult şi mult, 59,1%, considerând că apartenenţa la comunitate contează foarte mult şi mult. Partidul politic conta foarte mult şi mult pentru 19,9% dintre respondenţi, în timp ce rudenia sau vecinătatea erau apreciate foarte mult şi mult în acordarea ajutorului de către 35,2% dintre respondenţi. În sfârşit, conta foarte mult şi mult faptul că persoana care cere ajutorul are o gospodărie prosperă pentru 31,4% dintre respondenţi. A se vedea pentru detalii *tabelele 5* şi *6.*

Tabelul 5

Determinanţi ai răspunsului la cererea de ajutorare (I)

Măsura în care contează	**Şcoala (%)**	***Indice acţiune comună***	**Apartenenţa la comunitate (%)**	***Indice acţiune comună***	**Partidul politic (%)**	***Indice acţiune comună***
Deloc	26,4	*0,19*	22,6	*0,20*	56,7	*0,21*
Puţin	19,9	*0,25*	16,3	*0,22*	21,8	*0,28*
Mult	25,3	*0,10*	33,2	*0,23*	13,9	*0,26*
Foarte mult	26,4	*0,32*	25,9	*0,26*	6,0	*0,21*
NS/NR	2,0	*0,01*	2,0	*0,14*	1,6	*0,02*
Total	100,0		100,0		100,0	

Tabelul 6

Determinanţi ai răspunsului la cererea de ajutorare (II)

Măsura în care contează	**Rudenia sau vecinătatea (%)**	***Indice acţiune comună***	**Gospodăria prosperă (%)**	***Indice acţiune comună (%)***	**Alt motiv**	***Indice acţiune comună (%)***
Deloc	40,1	*0,20*	42,0	*0,17*	0,3	*0,33*
Puţin	21,5	*0,27*	23,4	*0,29*	0,8	-
Mult	24,3	*0,24*	20,4	*0,25*	4,1	*0,15*
Foarte mult	10,9	*0,10*	11,2	*0,30*	94,8	*0,33*
NS/NR	3,2	*0,25*	3,0	*0,14*	0,0	*0,22*
Total	100,0		100,0		100,0	

Pe ansamblu, aveau un indice al acţiunii comune sub medie (0,23) cei care declarau că nu contează deloc în oferirea ajutorului şcoala (0,19), apartenenţa la comunitate (0,20), partidul politic (0,21) şi faptul că apelantul are o gospodărie

prosperă (0,17). Apoi, la extrema cealaltă, aveau un indice al acţiunii comune foarte mic cei care considerau că în acordarea ajutorului contează foarte mult partidul politic (0,21) şi a fi rudă sau vecin (0,10).

Unul dintre conceptele tot mai frecvent utilizate astăzi în abordarea dezvoltării locale este cel de *inteligenţă teritorială.* Într-o comunicare amplă asupra inteligenţei teritoriale, J.-J. Girardot mărturiseşte faptul că el însuşi a propus acest termen în 1999, în strânsă legătură cu cel de *inginerie teritorială* (*ingénierie territoriale*), inteligenţa teritorială vizând „punerea managementului proiectelor şi tehnologiilor societăţii informaţiei în serviciul dezvoltării durabile”[11]. Inteligenţa teritorială, în concepţia lui Girardot, se fondează pe şase principii etice şi metodologice, dintre care pe primul loc se află *principiul participării*. De o deosebită valoare euristică ni se pare a fi identificarea principiilor etice ale inteligenţei teritoriale în principiile dezvoltării durabile. Dezvoltarea durabilă, remarcă Girardot, este aşezată pe trei principii validate de către numeroase instanţe morale şi politice la scară planetară: 1) participarea tuturor actorilor la dezvoltare, în primul rând a cetăţenilor; 2) abordarea globală a situaţiilor, caracterizată printr-un echilibru adecvat între consideraţiile de ordin economic, social şi de mediu; 3) parteneriatul actorilor. Acestor trei principii etice li se asociază trei principii metodologice capabile să garanteze respectarea celor dintâi: 1) abordarea teritoriului ca spaţiu de acţiune; 2) generalizarea dezvoltării prin proiecte şi a culturii evaluării; 3) dezvoltarea accesibilităţii tehnologiilor societăţii informaţiei.

În definirea operaţională *a inteligenţei teritoriale* am propus să se ia în calcul şi *deschiderea actorilor locali spre colectarea de informaţii utile fundamentării corecte a unor proiecte de dezvoltare.* Deschiderea spre oferirea de informaţii de la nivelul satului a vizat următoarele aspecte: a) probleme de familie ale celor din sat; b) probleme sociale ale celor din sat; c) relaţiile dintre familiile din sat; d) evoluţia numărului animalelor din fiecare gospodărie; e) schimbările de populaţie din fiecare gospodărie (naşteri, decese, căsătorii, mutări în şi din sat); f) comportamente violente întâlnite în sat; g) frecventarea bisericii de către locuitorii satului; h) transferuri de terenuri în sat (prin moştenire, vânzare-cumpărare, donaţie, schimb); i) probleme de poluare mediului; j) mersul afacerilor în sat. Principalele rezultate sunt prezentate în *tabelele 7, 8* şi *9.* În general, se poate observa că ponderea celor care spuneau că mai degrabă da, ar da informaţii, este mai mică în cazul problemelor de familie din sat, a relaţiilor dintre familii şi atunci când este vorba de mersul afacerilor în sat. În ceea ce priveşte indicele comunicării, este de remarcat faptul că el este mai mare în cazul celor care se declarau de acord cu furnizarea informaţiilor, indiferent de aspectul vizat.

[11] J.-J. Girardot, *Intelligence territoriale et participation*, 2005, http://labiso.be/ecolloque/forums/read.

Tabelul 7

Disponibilitatea de a oferi informaţii (I)

Disponi-bilitate	**Probleme de familie în sat (%)**	***Indice comu-nicare***	**Probleme sociale (%)**	***Indice comu-nicare***	**Relaţiile dintre familii (%)**	***Indice comu-nicare***
Mai degrabă da	42,5	*0,53*	51,5	*0,54*	45,2	*0,54*
Mai degrabă nu	56,7	*0,48*	47,7	*0,47*	53,4	*0,48*
NS/NR	0,8	*0,64*	0,8	*0,42*	1,4	*0,36*
Total	100,0		100,0		100,0	

Tabelul 8

Disponibilitatea de a oferi informaţii (II)

Disponibilitate	**Evoluţia nr. de animale (%)**	***Indice comu-nicare***	**Schimbările de populaţie (%)**	***Indice comu-nicare***	**Compor-tamente violente (%)**	***Indice comu-nicare***
Mai degrabă da	51,0	*0,54*	56,1	*0,56*	51,5	*0,55*
Mai degrabă nu	47,4	*0,47*	43,1	*0,44*	47,7	*0,46*
NS/NR	1,6	*0,50*	0,8	*0,45*	0,8	*0,56*
Total	100,0		100,0		100,0	

Tabelul 9

Disponibilitatea de a oferi informaţii (III)

Disponi-bilitate	**Frec-ventarea bisericii (%)**	***Indice comu-nicare***	**Trans-ferul de terenuri (%)**	***Indice comu-nicare***	**Poluarea mediului (%)**	***Indice comu-nicare***	**Mersul afacerilor în sat (%)**	***Indice comu-nicare***
Mai degrabă da	55,6	*0,55*	54,8	*0,56*	56,7	*0,55*	45,5	*0,54*
Mai degrabă nu	42,5	*0,44*	44,7	*0,44*	42,2	*0,44*	52,9	*0,47*
NS/NR	1,9	*0,61*	0,5	*0,64*	1,1	*0,57*	1,6	*0,73*
Total	100		100,0		100,0		100,0	

Încrederea în general şi încrederea în diferitele notabilităţi ale satului (comunei) poate constitui la un moment dat un indicator important al şanselor participării locuitorilor dintr-un spaţiu anume la punerea în practică a diferitelor proiecte de dezvoltare prin participarea directă a locuitorilor, în cadrul unor parteneriate sau în afara lor. În ancheta noastră declarau că au multă şi foarte multă încredere în primar (61,1%), în consilierii locali (35,7%), în preot (76,3%), în cadrele didactice (53,9%), în medic (70%), în poliţişti (56,7%), în oamenii de afaceri (31,6%). Încrederea în notabilităţi şi persoanele publice se fixa pe

încrederea în ceilalți locuitori ai satului (multă şi foarte multă, 59,1%) şi încrederea în oameni în general (53,7%).

Aducând acum în discuție indicele cunoaşterii, credem că sunt de reținut următoarele aspecte importante: 1) indicele cunoaşterii este mai mare pe măsură ce se trece de la puțină încredere la multă şi foarte multă, atunci când este vorba de primar, preot şi oameni în general; 2) indicele cunoaşterii scade pe măsură ce încrederea creşte de la puțină la multă şi foarte multă în cazul cadrelor didactice şi al oamenilor de afaceri ca referințe ale încrederii. Pentru detalii, a se vedea şi *tabelele 10, 11* şi *12.*

Tabelul 10

Niveluri ale încrederii (I)

Încredere	**Primar (%)**	***Indice cunoaş-tere***	**Con-silieri (%)**	***Indice cunoaş-tere***	**Preot (%)**	***Indice cunoaş-tere***	**Cadre didactice (%)**	***Indice cunoaş-tere***
Deloc	9,3	*0,46*	17,2	*0,54*	5,4	*0,42*	4,6	*0,48*
Foarte puțină	5,2	*0,36*	12,3	*0,49*	4,4	*0,44*	5,4	*0,43*
Puțină	22,6	*0,47*	30,5	*0,49*	13,4	*0,43*	17,4	*0,52*
Multă	33,0	*0,49*	26,2	*0,46*	33,0	*0,49*	34,3	*0,50*
Foarte multă	28,1	*0,57*	9,5	*0,55*	43,3	*0,54*	19,6	*0,46*
NS/NR	1,8	*0,35*	4,3	*0,49*	0,5	*0,33*	18,7	*0,51*
Total	100,0		100,0		100,0		100	

Tabelul 11

Niveluri ale încrederii (II)

Încredere	**Medic (%)**	***Indice cunoaştere***	**Polițişti (%)**	***Indice cunoaştere***	**Oameni de afaceri (%)**	***Indice cunoaştere***
Deloc	5,2	*0,49*	8,4	*0,45*	16,9	*0,52*
Foarte puțină	6,8	*0,46*	6,3	*0,48*	11,4	*0,46*
Puțină	16,1	*0,54*	25,3	*0,49*	30,0	*0,51*
Multă	38,7	*0,50*	37,6	*0,52*	25,3	*0,49*
Foarte multă	31,3	*0,49*	19,1	*0,50*	6,3	*0,38*
NS/NR	1,9	*0,38*	3,3	*0,51*	10,1	*0,56*
Total	100		100,0		100,0	

Tabelul 12

Niveluri ale încrederii (III)

Încredere	**Ceilalţi locuitori ai satului (%)**	***Indice cunoaştere***	**Oameni în general (%)**	***Indice cunoaştere***
Deloc	3,3	*0,45*	5,7	*0,53*
Foarte puţină	8,4	*0,50*	9,3	*0,48*
Puţină	28,1	*0,47*	30,2	*0,49*
Multă	49,3	*0,52*	43,9	*0,50*
Foarte multă	9,8	*0,48*	9,8	*0,50*
NS/NR	1,1	*0,40*	1,1	*0,28*
Total	100,0		100,0	

Diferitele tipuri antreprenoriale[12] se pot asocia şi ele, în opinia noastră, cu şansele/ neşansele implicării în dezvoltarea locală. În cercetările din microregiunea Livezile-Rimetea declarau că au o afacere proprie 6% dintre respondenţi, că au de gând să deschidă o afacere cu resurse proprii 3%, că ar porni o afacere dacă ar avea o sumă mare de bani 24,3% şi că nu au de gând să intre în afaceri 64,9%. Cei care aveau deja o afacere proprie aveau toţi cei patru indici peste medie sau foarte aproape de medie. Indicii erau sub medie pentru locuitorii care aveau de gând să îşi deschidă o afacere cu resurse proprii. Aceştia erau mai puţin implicaţi în comunicare (0,37 faţă de 0,51 medie) şi mai ales în acţiunea comună (0,12 faţă de o medie de 0,23). Alte date relevante sunt prezentate în *tabelul 13*.

Tabelul 13

Tipuri antreprenoriale

Atitudinea faţă de afaceri	**%**	***Indice cunoaştere***	***Indice comunicare***	***Indice acţiune comună***	***Indice matrice***
Are o afacere proprie	6,0	*0,51*	*0,53*	*0,24*	*0,43*
Are de gând să deschidă o afacere cu resurse proprii	3,0	*0,47*	*0,39*	*0,12*	*0,32*
Ar porni o afacere dacă ar avea o sumă mare de bani	24,3	*0,51*	*0,53*	*0,25*	*0,42*
Nu are de gând să se implice în afaceri	64,9	*0,49*	*0,50*	*0,22*	*0,41*
NS/NR	1,8	*0,50*	*0,44*	*0,36*	*0,47*
Total	100,0				

[12] Vezi şi D. Sandu, *Spaţiul social al tranziţiei,* Iaşi, Edit. Polirom, 1999, p. 100. Sociologul român distinge în această lucrare patru tipuri antreprenoriale: 1) *non-întreprinzător* (nu este interesat să-şi deschidă o afacere); 2) *întreprinzător prin dorinţă* (şi-ar deschide o afacere având o sumă mare de bani); 3) *întreprinzător prin intenţie* (intenţionează să îşi deschidă o afacere); 4) *întreprinzător prin comportament* (are o afacere particulară).

Reprezentările pozitive asupra şanselor de reuşită ale unui proiect comunitar, am considerat noi, pot fi şi ele suport pentru dezvoltarea locală pe bază de proiecte. Respondenţii noştri considerau că un proiect ar putea fi dus cu bine la capăt în proporţie de 79,3% şi că nu, nu ar putea fi realizat, de 12,8%. Cei optimişti aveau indici ai cunoaşterii, comunicării, acţiunii comune şi matricei comunitare puţin peste media eşantionului. Pesimiştii se caracterizau îndeosebi printr-un indice al acţiunii mai mic (0,12 faţă de o medie de 0,23). Pentru detalii, a se vedea şi *tabelul 14*.

Tabelul 14

Optimism şi pesimism în legătură cu şansele de reuşită ale proiectelor comunitare

Şansele de reuşită ale unui proiect	***%***	***Indice cunoaştere***	***Indice comunicare***	***Indice acţiune comuna***	***Indice matrice***
Da, un proiect ar fi dus cu bine la capăt	79,3	*0,51*	*0,52*	*0,24*	*0,43*
Nu, un proiect nu ar putea fi realizat	12,8	*0,47*	*0,41*	*0,12*	*0,34*
NS/NR	7,9	*0,36*	*0,45*	*0,26*	*0,36*
Total	100,0				

4. CONCLUZII ŞI DESCHIDERI

„Născută" pe drumul dintre două comunităţi rurale din Munţii Apuseni, noţiunea de *matrice comunitară* şi metodologia asociată ei au slujit în timp unor obiective teoretice şi practice importante în evoluţia preocupărilor noastre pentru cunoaşterea şi/sau dinamizarea vieţii rurale din regiunea amintită.

Astfel, în primele cercetări de la Muşca-Lupşa (1986), reluate după patru ani, am urmărit determinarea treptei de modernitate a comunităţii şi evoluţia acesteia în timp şi într-un spaţiu social marcat de transformări adesea şocante şi greu de prevăzut.

La Horea, în 1999, obiectivul cercetărilor asupra matricei comunitare a fost acela de a verifica în ce măsură teza lui George Em. Marica asupra legăturii dintre volumul comunităţii şi relaţiile dintre locuitori se poate confirma sau infirma prin folosirea metodologiei asociate propuse de noi în anii optzeci ai secolului trecut.

La un moment dat, indicele matricei comunitare a fost utilizat şi în fundamentarea identificării liderilor comunitari[13], aspect asupra căruia nu am insistat în acest context, deoarece el merită o atenţie aparte.

[13] M. Pascaru, *Methodological aspects of the identification of the community leaders*, în *Farming and Rural Systems Research and Extension. Local Identies and Globalisation*, A. Cristavão, L. O. Zorini (eds.), Florence, Agenzia Regionale per l'Innovazione e lo Sviluppo in Agricoltura Regione Toscana, 2003, p. 10–18.

În timp, realităţi inedite prin dinamismul şi dramatismul lor au impus utilizarea matricei comunitare pentru o mai bună înţelegere a lor. Aşa a fost şi cazul cercetărilor asupra impactului psiho-social al proiectului Roşia Montană Gold Corporation[14]. Indicii matricei comunitare s-au dovedit utili în conturarea *grupurilor de poziţie* structurate în comunitate ca reacţie la proiectul care urma să bulverseze întreaga regiune.

Integrarea noastră într-o serie de proiecte şi reţele de cercetare la nivel european[15] ne-a pus faţă în faţă cu o serie de realităţi conceptuale şi de intervenţie, cum ar fi *inteligenţa teritorială* şi cadrul ei teoretic generos sau dezvoltarea locală durabilă şi principiile ei de fundamentare. În acest context, am propus noi înşine proiecte de cercetare şi intervenţie în care, mai mult sau mai puţin, şi-a găsit loc şi perspectiva matricei comunitare. Cercetările de la Livezile-Rimetea (2007) sunt un exemplu în acest sens.

Pentru studiul de faţă, principala noastră ţintă a fost mai degrabă de ordin metodologic, încercând să prezentăm modul în care indicele matricei comunitare şi indicii cunoaşterii, comunicării şi acţiunii comune pot fi utilizaţi în analiza diferenţelor de reprezentare asupra diferitelor variabile implicate în managementul dezvoltării locale prin proiecte bine fundamentate informaţional şi bazate pe încredere, spirit antreprenorial şi participare comună ca principiu fundamental. Remarcată de specialişti de mare valoare în problemele comunităţii[16], teoria şi metodologia matricei comunitare şi-a dovedit în timp valenţele aplicative în cercetările de teren specifice spaţiului comunitar, dar a relevat şi o serie de limite care se cer depăşite. Serii noi de cercetări trebuie să ducă la o conturare mai clară a raporturilor dintre cele trei dimensiuni (cunoaştere, comunicare şi acţiune comună) şi la o simplificare a construcţiei metodologice asociate, concomitent cu creşterea fiabilităţii ei euristice.

[14] A se vedea şi M. Pascaru, *Habitatul risipit de globalizare. Impactul psiho-social şi rezidenţial al proiectului Roşia Montană Gold Corporation*, Cluj-Napoca, Edit. Argonaut, 2007, p. 72–86.

[15] CAENTI (Coordination Action of the European Network of Territorial Intelligence), FP6, Contract no: 029127, coordonator general: Université de Franche-Comté – Franţa, Maison des Sciences de l'Homme Claude Nicolas Ledoux, 2006–2008, www.territorial-intelligence.eu

[16] D. Sandu, *Dezvoltarea comunitară. Cercetare, practică, ideologie*, Iaşi, Polirom, 2005, p. 33.